

pa še celó „marcha Carantanorum“, kakor nam pričujoje „Annales Fuldenses ad ann. 901 (Pertz I, 415), kjer stoji: „Interdum vero Ungari australem partem regni illorum (Moravorum): Caruntanum devastando invaserunt“, tedaj Slovenci štajarski, koroški in kranjski z vso pravico tudi leta 1863 obhajajo s českimi, moravskimi, ogrskimi in hrvaškimi Slovani vred tisočletnico sv. Cirila in Metoda. (Dal. prib.)

Slovstvo.

Lexicon palaeoslovenico-graeco-latinum, emendatum auctum edidit Fr. Miklosich Vindobonae. Guilelmus Braum Mueller 1862.

Učeni A. Schleicher v „wochenschrift für wissenschaft, kunst und öffentliches leben, beilage zur k. wiener zeitung“ 31. maja tega leta pravi: „Miklosič, neutrudni učeni jezikoslovec, kega po vsej pravici imenujemo slovanskega Jakoba Grimma, izdaja staroslovenski slovar, delo, ktero je vsemu jezikoslovju sploh, posebno pa slovanskemu važno, i ktero se pristojno vrsti velicim njegovim slovniškim knjigam. Naj bode tu dovolj opomniti, da stara slovenščina med slovanskimi jeziki ima tisto mesto, ktero goški med nemškimi, staroindijski (navadno sanskrit imenovan) med indoevropskimi. Stara slovenščina nej samo potrebno stalo vsacega slovanskega jezikoslovstva, ampak primerjavnemu indoevropskemu jezikoslovstvu namestuje (vertritt) zdaj vsa druga slovanska narečja, ker je najbliže ostala unemu nam neznanemu govoru, kterege so v predavnih časih rabili še vsi Slovani. Zboga več reči težaven i zarad obširnosti jako truden posel je pisati slovar kacega jezika; ali zлага staroslovenskega slovarja pa ima še vse posebne težave i napotja. Kritika, v družbi s pretencim znanjem, vedno mora spremljati pisatelja; zato pravimo, da je prav storil Miklosič lotivši se tacega dela. — Poleg latinskih pomenov stojé v tej knjigi tudi prvotne grške besede, ktere so bile predstavljene v staro slovenščino, i po tej strani je ustrezno tudi tistim Slovanom, kateri bi se bili morda neraji prijeli nemški pisanih bukev. Kadar se je potrebno zdelo, nej samo po vrhu povedano, kje nahajaš to ali uno, ampak postavljene so celó nektare besede, vzete iz mesta določnejše zaznamovanega. Pa tudi se primerja slovansčina mnogim družim indoevropskim jezikom. Pred le-tem delom so bile samo dvoje imena vredne bukve te vrste na svitlem: istega Miklosiča „lexicon linguae slovenicae veteris dialecti“ na Dunaji 1850, potem pa „slovar cerkovno slovanskega jezika“, zložil ruski, za staro slovenščino uže več let visoko zaslužni akademik Vostokov, i znanstvena akademija natisnola v Petrovem gradu 1858. Ta knjiga čestitljivega starega jezikoslovca je zrastla po tridesetletnem prizadevanji, ter obsega vse besede prvega Miklosičevega slovarja. — Primerjal sem na več mestih novo Miklosičevo delo, sad desetletnega truda, poprejšnjemu; ali uže osnutek je ves drugačen, pa tudi ima dosti besed, katerih še nej bilo v prvem. V slovarji leta 1850 nahajamo 205 (velicij) strani; le-ta pak izide petkrat, i vsako izdavanje prinese 12 pól (192 strani); toraj bode vsega 960 strani. Tudi Vostokov nejma ne toliko besed, ne zaznamovanih mest. Resnično i po pravici se jako čudimo znanej pisateljevej učenosti. Vsaka slovarjeva stran priča, koliko je prebiral knjig i rokopisov, med kterimi je dosti obširnih, tudi obilo taci, da se težko dobé; sploh pa, kar se v teh rokopisih pripoveduje, nejma vselej te lastnosti, da bi posebno mikalo bralca“.

Muro v iztočnem Štajarju, tedaj je gotovo spadal iztočni Štajar med Dravo, Muro in Rabo v velikomoravsko državo, ker takošnih poznamovanj v korotanski strani, kjer je vladalo nemško upraviteljstvo, zastonj iščeš. Gori naznamljeno okrožje je pozneje bilo lastina Koeelova. Pis.

Toliko smo posneli iz obširnejšega sestavka, ter opominjamo, da A. Schleicher starej slovenščini pravi stara bolgarščina, i da namestu „indoevropski rabi „indogermanski“.

Nej lahko pisati sodbe tako učenemu, tako globoko premišljenemu delu, kakoršno je to, ker vsako presojevanje hoče imeti na vse strani polno znanje tiste reči, ktera se presojeva. Tudi nej moj namen tak; le samo od slovenske strani bi rad nekoliko opomnil o Miklosičevih delih.

Zdaj je 17 let, kar se je oglašil ta naš zares slavni rojak, i v tem času je naredilo staroslovensko, i ž njim tudi vse slovansko jezikoslovstvo velikanske korake, skoraj večidel po Miklosičevem trudu. Prostor te vednosti je bil podoben prestaremu lesu, v kterem še nikdar nej pela sekira. Prvi delavci, bistroumni Dobrovski in učeni Kopitar poleg družih nejso nikjer dovršili; moči teh mož, da-si velike, nejso mogle mahoma izkrčiti, kar so zardili veki. Miklosič je našel samo tu i tam kake preseke i prekope; vse drugo je čakalo njega. Jezikoslovstvo, kakoršno je na zdanji stopnji, hoče znanja premnožih jezikov, veliko bistroumnosti, mnogo ljubezni do resnice, orjaško delavno moč. Da vse to nahajaš pri Miklosiču, pričajo njegova dela, s kterimi je pravo luč prižgal vsem Slovanom.

Ko so ga vprašali nasprotniki, kaj je počenjal, dokler je živel Kopitar, odgovoril je: „učil sem se“. Kdor bere i premišlja njegove knjige, v kih z veliko učenostjo bistroumno primerja staro slovenščino sanskritu, vsem živim narečjem, o priliki tudi grškemu, latinskemu, goškemu i še mnogo družim jezikom, rad vrjame, da ta mož vé, kaj imajo v sebi Horacijeve besede: „qui studet optatam cursu contingere metam, multa tulit fecitque puer, sudavit et alsit.“ Vendar mu ljubezen do svojega jezika nikjer ne slepi dušnega očesa. Če na pr. besedo „velbъ Ждъ“ (kameel) méri z goškim „ulbandus“ itd., ter naposled sodi: „slavi a gothis habent“, moramo reči, da njemu raji verjamemo, nego družim, drugače mislečim, pri kterih pa ne vidimo njegovih lastnost. Če vzameš „lautlehre“ ali „formenlehre“ v roko, slišiš, kako našteva, kolikrat se ta ali una oblika nahaja tu ali tam; vidiš, kako — rekel bi z mikroskopom — pregleduje, potem tehta i primerja, preden sodi: to je napek, to je prav, to je negotovo; zakaj pravi iskatelj nikdar tudi tega ne skriva, da to ali uno se do zdaj še ne more vediti za trdno. Tako vestno ravnanje vselej oznanja moža prave učenosti, mirno sodečega misleca, ki se ne boji ne truda ne nasprotnikov. Kar tak pravi, da je res tako, pa ne drugače, lahko verjameš. Iz tega bi se marsikak sušmar marsikaj naučil, — ako bi se sušmarji kaj naučiti mogli. Pisanje te vrste nadomestuje prave izvirne knjige tistim, kateri bi radi prišli do resnice, pa ne mogo sami do njenega vrelca.

Miklosič vedno tudi sam še napreduje; ali z napredovanjem tacega moža napreduje tudi sama vednost. Deset let je, kar je na svitlem „vergleichende lautlehre“, v kteri za mnogo besed pravi, da se v staroslovenskem jeziku še ne vé za-nje; novi slovar pa za veliko le-teh oznanja, da so uže tu i tam najdene; zlasti primerjanje mnogovrstnim jezikom je čedalje širje i globoče. Vedno napredovanje kaže dušno zmožnost, ostajanje dušno medlost. Čuditi se je tedaj Metelku, da od leta 1825, kar je bil dal med ljudi svojo zares globoko premišljeno, za tiste čase jako učeno, če tudi po Dobrovškem osnovano slovnico, potlej do smrti nej nič velicega spisal, ali vsaj spisanega popravil, pomnožil.

O Miklosičevih delih sploh sem za to več govoril, ker vidim, koliko imajo težkega jedra, prave rude v sebi, i ker mi nej skrito, da na Slovenskem je še kaj malo taci — celó pisateljev, — kateri ne vedó samo tega, da je Miklosič na Dunaji sloveči jezikoslovec, ampak tudi prebirajo njegove besede. Zlasti v zdanjih časih nas uči vsak dan,

vsaka ura, da temeljitega učenja svojega jezika nam je tako zelo treba, kakor slepcu pogleda. Če hočemo sami sebe pošteno soditi, moramo reči, da od leta 1825 se je mnogo popravil naš književni jezik, ali da pa vendar izmed vseh slovníc, kolikor nam je od tedaj spisanih, nobena Metelčice še dosegla nej, nikar da bi jo bila prešla, i da nekatere med njimi so polne zmot i napak. Sem ter tje se kdo naših rojakov celó tako-le oglaší: ti i ti naši bratje so uže daleč pred nami, ki pišó novele, zgodovino itd., za jezik se pa več ne prepirajo, kakor mi. Tem nespametnim besedam nej kaj odgovoriti. Trdna resnica je, da še le, kadar bode vse Miklosičevo preiskavanje dovršeno, potem si bomo Slovenci mogli narediti pravo slovensko slovnico. Nepremekljive so tega jezikoslovca besede, ktere je dvakrat povedal v uvodu knjige „vergleichende lautlehre“, na VII. i XI. strani, da namreč „stara slovenščina vsem slovanskim jezikom brez izimka v sebi hrani pregloboko pravilo“. Če to veljá za vsa narečja, mora še posebno za slovenščino, poleg bulgarščine prvo šči stare čestitljive matere. Zato naj bi se zdanji naš jezik učil, pretresal i sodil vedno le na stalu starega jezika; vse drugo modrovanje je prazno. Kdor hoče iskati novej slovenščini pravil, pa stare ne zná, tak le golomiši. Lahko je razumeti, koliko bi nam pridovalo, ko bi se stara slovenščina po učilnicah posadila na mesto, kakoršnega je vredna.

Vrnimo se k slovarju. Ta knjiga je Slovincu, ki se hoče jezika dobro naučiti, vredna, da bi jo se zlatom odvagal. Nejsem v strahu, da bi preveč bil rekel, videč, kak zaklad neprecenljivega blaga je shranjen v njenih listih. Prigovor je: „habent sua fata libelli“; to delo beróč sem pa mislil: „habent sua fata et chartae libelli.“ Ljubezni do slovenščine, ktera diha iz vsacih Miklosičevih bukev, ne pogrešamo tudi tú, ker dobro vé, kako potrebni smo nauka, za kar bi imeli učenemu rojaku posebno hvaležni biti. Pri taci oblikah, ktere nam je bil uže razložil, pa se jih nejsmo sploh poprijeli, zopet ponavlja, kako je prav; tako bereš na 121. strani: „vendar, vener, vini fortasse, tamen est vñmъ da že“. Obsledil je nekje celó Ribničana, ki mu je v slovar podal toliko dobrih, po našem kraji zares navadnih, ali knjigam do zdaj še sploh neznanih besed.

Naposled opominjamo še slovenske i tudi slovanske učitelje sploh, naj ne pozabe pridnim mladenčem viših latinskih učilnic na koncu šolskega leta v dar dajati Miklosičeva dela. Posebno slovar je pravo darilo učencu, ki se pridno uči svoj materni jezik. Levstik.

Nekdanji tovarši kje ste?

I. Del.

Apparent rari nantes in gurgite vasto. Aen. L. I. v. 118.

Kadar se barka na morja širjavi
S stotnami ljudstva u brezdno topí,
Redko kdo splava po morski puščavi,
Tem utopljencom podobni smo mi.

Svet je morje, in skrbi so valovi,
Piš so nesreče, zmotnjave svetá,
Tukaj so skriti klečeti bregovi;
Redek brez tróiti tukaj vesljá.

Grom, blisk in strele plaše grozovite;
Z nami valovi ko tigri počnó,
Stvarnik iz srede nature srdite
Kakor iz Sinaja pravi tako:

„Štej, ako moreš, kaj kapelj je reka?
Koljko jih zlije deževen lijak?
Toljko udarcov zadene človeka,
Krivde, le krivde nasledek je tak.“

„Paljca je zlomana, sodba zrečena,
Hlapec pravice je silni vihar.
Pred ali potlej, nič več ni rešenja,
Mora v globoko ubožec in car.“

Puntarski rod smo mi tú na galejah;
Da pač spokorni galejci bi b'li!
Saj smo lih kakor ko kaplje na vejah;
Veter potegne, pa kapelj več ni.

Živega smrt se ne ogne ničesar,
Bodi si črv ali žlahen gospod;
Sicer bi še živel, kdor prvi bil cesar,
Oče Adám bi možval še letod.

Kje ste toraj vi, tovarši nekdanji? —
Eni že zdavnej u zemlji drobní,
Ene vihar še po morski stezajni
Hitro naprej u pogine drví.

Kam greste, ljubi, tak naglo li dalje? —
„Vprašaj viharja, doklej nas bo gnal,
Blezo kjer morskoga soma so staje,
Alj kjer se dan še ni nikdar zaznal.“

Redek iz bark že pogreznjenih plava,
Se na širocemu morji zgubi,
Tam, kjer je morska odljudna puščava,
Tamkaj gotova ga smrt ulovi.

Plavajo krone in škofovске kape
Zlate obleke in drago blagó,
Zraven razterganih revežev cape
Vse gospodarja na morji zgubó.

Ah, tudi meni je barka nezvesta;
Z mano se regasta v globel ravná,
S špranj mi napija smrt bela nevesta:
Bog ti pomozi! Da moj si, veljá!

Zdaj veselico zapoj „mizerere“,
In „Z globočin jez upijem na Te“. —
Pot naj mertvaški s solzami te pere;
Umazan' mu tamkaj bi b'lo ti gorjé! (2. del prih.)

Lepoznansko polje.

Nočajski zmaj.

Pripoved iz srbske vojske.

(Dalje.)

Bil je že tretji dan, kar so Srbi pred Belim gradom utaborivši se silno naskakovali tamošnje sgrade; al spahije se branijo za žive in mrtve; beligradske zidine so trdne. Topovi sicer pogosto pokajo, pa bombe so odkršile le tam pa tam kak kos zidú, izvalé le tam pa tam kak kamen, več jih je pa celó zastonj priletelo v zid in zopet odletelo. In ne vé se, bi bili Srbi, čeravno hrabri, osvojili Beli grad ali ne, in ukrotili spahije (ker so po Donavi dobivali živež), da jim ni pomogel sultan, kteremu je že preveč presedala oholost in srboritost nemirnih spahij. Ker se mu je zdaj prilika ponujala, da jih kaznuje zato, ker so se ustavljali novim naredbam, poslal je tri tisoč vojakov raji na pomoč.

Tistega dné, ko je vojska ta došla v tabor srbski, začeli so topovi bolje grmeti; veselo petje se je razlegalo na deleč in na široko okoli. Samo od iztočne strani, kjer sta bila Stojan Čupić in Todorović s svojimi bojniki, od tam se ni odzivalo veselo klicanje, čeravno so se tudi tam veselili, ker jim je nenadno došla pomoč. Peli so samo eno pesem — pesem, ki je dahijem grozila smrt in propast.

Begi in spahije so bili v neznanih skrbéh. Pa kaj ne bi bili v strahu bili! Svoje zidine so vidili pokrvavene. Ako so pogledali na tabor, vidili so blede mesec turški, pripravljen za napad. — Ni se toraj zastonj tresel Anglija s svojimi vred, kakor se trese topolovo perje. Allah jih je zapustil in brezno gotove nesreče je režalo pred njimi.

Solnce je bilo že za gorami, tabor srbski zavije se v tamo. Vse je tiho kakor v grobu, samo donavski valovi ne mirujejo in straže se oglašajo. Vojaci so kurili in sedeli okoli ognja pogovarjaje se o čezdanjem junaštvu in o Belem gradu, ne bi li skoro razvili na sgradah njegovih zastave svete svobode.

Pri enem ognju je sedel Peter Todorović s svojim po-bratimom Stojanom. Todorović je podpiral glavo z rokami na kolenih; razne misli so se mu križale v glavi, kakor